

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΚΡΙΤΙΚΟΥ

«Ο θαυμασμός, ὃν ἐξήγειραν ἐν Εὐρώπῃ τὰ ἔγγραφα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, λέγει ὁ κ. Γεώργιος Καλοσγούρος^(*), καὶ ἰδίως τὰ κλέφτικα, παραστήσας εἰς τὸ ἀναγεννώμενον Ἑλληνικὸν πνεῦμα τὴν ἀξίαν ἐκείνου τοῦ τύπου, ἔστωτε τὴν ποίησιν. Εὐτυχῶς ἀνεφάνησαν ἐγκαίρως παρ' ἡμῖν πνεύματα, ἅτινα καὶ τὴν ἀξίαν ταύτην εἶχον ἤδη κατανοήσῃ καὶ ἐκ τῆς ἐνθαρρύνσεως συνησθάνθησαν νέαις δυνάμεισι, καὶ οὕτως ἡ ποίησις κατορθώθη νὰ ἀνιδρυθῇ ἐπὶ ἀληθεστέραις βάσεσι, ὥστε, καίτοι μέχρι τῆς γῆθς πολεμηθεῖσα δεινῶς, νὰ παρέχῃ ἤδη ἐλπίδας βεβαίας προόδου. Ἴσως ἄνευ τοῦ Φωριέλ καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι ἐξήρξαν ἐγκαίρως τὴν δημοτικὴν ἡμῶν ποίησιν καὶ τὸν τύπον τῆς, δὲν θὰ εἴχομεν τὸν Σολωμόν, ἄνευ δὲ τούτου δὲν θὰ εἴχαμεν ἴσως τὸν Ζαλοκώσταν, τὸν Μικροῦν καὶ τοσούτους ἄλλους διασώζοντας καὶ ἀναπτύσσοντας ἐκεῖνον τὸν τύπον ἐν μέσῳ τοῦ κλύδωνος τῆς γενικῆς ἀναρχίας.» Τῶν λόγων τούτων τὴν ἀλήθειαν μόνον μωρόσοφος τις δύναται νὰ διαμφιστεγήσῃ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην. Οἱ ἀληθῶς νοοῦντες καὶ αἰσθανόμενοι, οἱ ἐλεύθεροι προλήψεων, οἱ καλαισθητικῶς ἀντιλαμβανόμενοι τῆς Τέχνης καὶ ἐκπροσωποῦντες τὸ ἐκλεκτότερον καὶ πνευματικώτερον μέρος τῆς συγχρόνου ἐλληνικῆς κοινωνίας, ὅσοι δὴ ποτε καὶ ἂν εἴνε οὗτοι, ἀναγνωρίζουσιν ὅτι ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν τῶν λογισματικῶν προλήψεων ἡ νεωτέρα ἐλληνικὴ ποίησις ἐσώθη ἐντὸς τῆς κιβωτοῦ τῆς δημώδους γλώσσης, καὶ πιστεύουσιν ὅτι μέσ' ἀπὸ «τ' ἁγίου Βῆμα τῆς ψυχῆς» τοῦ Σολωμοῦ ἀνέλαμψεν ἡ ἰδέα, ἡ ὁποία μέχρι τοῦ ἀπωτάτου μέλλοντος ἴσως θὰ ἐμπνέῃ καὶ θὰ στηρίξῃ τοὺς ποιητὰς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Οἱ πρῶτοι μουσόπνευστοι ἄνδρες, οἱ φωτισθέντες ἀπὸ τὴν ἰδέαν ταύτην, ὁμοῦ μὲ τὴν ἀναγέννησιν τῆς πατρίδος ἀνεγέννησαν καὶ τὴν ποίησιν αὐτῆς. Ὁ Τερτσέτης, ὁ Ἰούλιος Τυπάλδος, ὁ Λασκαράτος, ὁ Μαρκοῦρας, ὁ Βαλαωρίτης, ὁ Πολυλάς, δύνανται νὰ κριθοῦν ὡς μαθηταὶ τῶν μεγαλοστόμων καὶ ἀνωγύμων ἀοιδῶν τῶν βουνῶν μας καὶ τὰ ἔργα των ὡς παρατάξεις, ἀσθενέστεραι ἢ ἰσχυρότεραι,

τῆς ὑψηλῆς ποιήσεως τοῦ Σολωμοῦ. Ἡ Φύσις, ἥτις δὲν πνευματοποιεῖται παρὰ διὰ τῆς μαγικῆς ράβδου τῆς Τέχνης, ἡ Τέχνη, ἡ ὁποία δὲν ἀνκνέει παρὰ «εἰς ταῖς ἀγκάλας τῆς φύσεως», ἡ δημώδης ποίησις καὶ ἡ ποίησις τοῦ «Κρητικοῦ», τοῦ «Λάμπρου», τοῦ «Πόρφυρα», εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τὰ ζωοποιὰ στοιχεῖα εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων, ἀλλ' ἔργα ὅχι δουλικῶς ἀπομιμούμενα, ἀλλὰ πνευματικῶς συγγενεύοντα πρὸς τὰ πρότυπα καὶ πηγάζοντα ἐκ βαθυτέρας τινὸς διανοητικῆς σχέσεως τῶν μαθητῶν πρὸς τοὺς διδασκάλους, ἐξ ὧν καθίσταται ἀναγκαία καὶ φυσικὴ ἡ τοιαύτη ὁμοιότης τῶν ἔργων ἐκείνων.

Ἀλλ' ἐκ τῶν ποιητῶν τούτων οἱ δύο τελευταῖον μνημονευθέντες, ὁ Βαλαωρίτης δηλοῖ ὅτι καὶ ὁ Πολυλάς, διακρίνονται μᾶλλον τῶν ἄλλων δι' ἰδιαιτέρου χαρακτηῆρος· τοῦ χαρακτηῆρος δὲ τούτου ἡ ἀντίθεσις καθίσταται ὁποτομωτέρα, ὅταν θελήσωμεν νὰ συγκρίνωμεν αὐτοὺς. Καὶ οἱ δύο, μᾶλλον ἐλεύθεροι καὶ περισσότερον ὀργῶντες πρὸς κίνησιν, ἐφάνησαν ὡς ἀποσχισθέντες τῆς Ἐκκλησίας τῶν πατέρων των, καὶ ἐπεξέτειναν τὰ ὅρια τοῦ κύκλου, τὸν ὁποῖον πρῶτος διεγράφεεν ὁ Σολωμός· ἀλλὰ τὰ ἐπεξέτειναν ἕκαστος κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν. Ὁ μὲν, ἐπὶ τοῦ ἐπικού δαιμονίου κεντριζόμενος, ἐπεξέτεινε ταῦτα πρὸς τὴν φύσιν καὶ ὅλος ἐβύθισθη εἰς τὴν ἐσοπτείαν τοῦ παρελθόντος· ὁ δὲ, ποδηγετούμενος ὑπὸ τοῦ κριτικοῦ νοῦ, εἰς τὸ μέλλον κυρίως ἀπέβλεψεν ἐργαζόμενος, καὶ μᾶλλον τῆς τέχνης τὴ βαθύ νόημα σκοπὸν τῆς ἐργασίας του ἔστησε. Δημοτικώτερον τὸ ἔργον τοῦ Βαλαωρίτου, ἀριστοκρατικώτερον τὸ τοῦ Πολυλά· ἀμφότερα προσελθόντα ἐκ τῆς αὐτῆς μητρὸς, καθόσον ἠνδρουντο, ἐξεδήλουν διαφορετικὰς τάσεις, μέχρις οὗ ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἀντίθεσις προσέλαβε διαστάσεις Βιβλικάς, ἀναπολούσας τὴν ἐν τῇ Γραφῇ λ. χ. ἀπαντωμένην μεταξὺ ἀδελφῶν, ὡς ὁ Ἡσαῦ καὶ ὁ Ἰακώβ. Εἰς τοὺς ἐρωτῶντας τίς ἐκ τῶν δύο τούτων ἀποστόλων τῆς Τέχνης ὀρθοτομεῖ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, δὲν θὰ ἐδυσκολεγόμεν νὰ ἀπαντήσω ὅτι ἀμφότεροι παρίστανται ἐνώπιόν μου ὡς κήρυκες τῆς καλλιτεχνικῆς ἀληθείας, καθόσον ἀμφοτέροι μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον δυνάμεως ἐξέφρα-

(*) Κριτικαὶ παρατηρήσεις Γεωργίου Καλοσγούρου περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ «Ἀμλέτου», Ἰ. Πολυλάς, Ἐν Ἀθῆναις 1891.

σαν τὸ ἀντίθετον ἰδανικόν, τὸ ὅποσον ἐκάτερος περιέκλεισεν ἐν τῇ ἀντιθέτου φύσεως, ἀλλ' ἐξαιρετικῆς διαπλάσεως διανοία του. Ἀλλὰ καὶ θὰ ἐτύφλωττα πρὸς οὐσιώδη, ἂν παρέλειπα συγχρόνως νὰ ὁμολογήσω ὅτι ὁ Πολυλάς ἀποτελεῖ ξεχωριστὸν ὅλως καὶ ἀξιοθαύμαστον φαινόμενον ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος· ἀμφιβάλλω δὲ ἂν καὶ ξένων ἐθνῶν αἱ φιλολογίαι δύνανται νὰ ἐπιδείξουν μεταφραστὴν ἀριστουργημάτων, οὕτινος ἡ μεταφραστικὴ ἐργασία ὑψοῦται εἰς τοιαύτην περιωπὴν· ἐργασία πρωτότυπος ὅλως, νέαν γλῶσσαν, νέους ῥυθμούς καὶ σχεδὸν νέαν ποίησιν παράγουσα· ἐργασία τὴν ὅποιαν ἐμπνέει ἡ φαντασία, ἀλλὰ πρὸ παντὸς διαφωτίζει ὁ Λόγος. Διότι, ἐνῶ οἱ διάδοχοι τοῦ Σολωμοῦ ἐκληρονόμησαν ἰδίως τὸ αἶσθημα τοῦ διδασκάλου καὶ ἀπήχησαν εἰς τὰ ἔργα των τὴν μαγείαν των στίχων του, τὸ ἔργον τοῦ Πολυλά ὁρμάται ἐκ τῆς διανοίας καὶ των περὶ ποιήσεως καὶ τέχνης σκέψεων τοῦ ποιητοῦ, των ἐγκατεσπαρμένων εἰς τοὺς πεζογραφικοὺς προλόγους καὶ τὰς σημειώσεις του· ἰδεῶν καὶ σκέψεων τὰς ὁποίας αὐτὸς πάλιν ὁ Πολυλάς ἐξεκαθάρισε καὶ διεφώτισε καὶ διηρμήνευσε καὶ παρέδωκεν οὕτω εἰς τὸ ἐλληνικὸν κοινὸν διὰ τῆς ὥραίας περὶ Σολωμοῦ μελέτης του, πρὸς ἀνυπολόγιστον κέρδος των νεοελληνικῶν γραμμάτων. Ὁ κ. Πολυλάς εἶνε κριτικός, κατὰ τὴν εὐρυτάτην σημασίαν τῆς λέξεως· κατέχει τὸ δῶρον τοῦ συλλαμβάνειν τὰς γενικὰς ἐννοίας των πραγμάτων, καὶ ἡ ἐργασία του δὲν εἶνε ἡ ὑψηλὴ τις ἀπόπειρα πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτῶν. Ἡ φιλοσοφικὴ ιδιότης τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἀναδεικνύεται εἰς τὸν ἀγῶνά του τὸν πολυχρόνιον, τὸν ἀπεγνωσμένον σχεδόν, τῆς διὰ τῆς μεταφράσεως των κλασικῶν ἀριστουργημάτων διαμορφώσεως τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς· τὸ ὅτι δὲν ὠπισθοχώρησε φρικτῶν πρὸ τῆς ἐπικρατούσης γλωσσικῆς ἀναρχίας, τὸ ὅτι δὲν ἀρέσθη τυφλὸς νὰ παρασυρῇ ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴν καὶ τὴν ἔξιν τῆς καθαρευούσης· τὸ ὅτι δὲν ἠοκέσθη εἰς τὸν πρωτόγονον τύπον τῆς ἀφελοῦς δημοτικῆς γλώσσης, ἀλλ' ὠνειροπόλησε καὶ μεγαλοτόλμως ἀνέλαβε τὴν βαθυηδὸν δημιουργίαν νέου γλωσσικοῦ τύπου, ἀξίου τῆς τέχνης καὶ ἀξίου τοῦ ἔθνους· τὸ ὅτι τὰ ἀντιτιθέμενα καὶ συγκρουόμενα ταῦτα στοιχεῖα ἀνέλαβε νὰ συνενώσῃ εἰς ἁρμονικὸν σύνολον καὶ ἐκ τοῦ χάους νὰ ἐξαγάγῃ ἕνα κόσμον, ταῦτα πάντα δύνανται νὰ προκαλέσωσι παντοίας ἀμφισβητήσεις· ἴσως περὶ τοῦ βασίμου τοῦ ἔργου του καὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐφαρμογῆς του, ἀλλ' οὐδεμία, κατὰ τὴν γνώμην μου, συγχωρεῖται ἀμφισβήτησις τῆς φιλοσοφικῆς εὐρύτητος καὶ τῆς διαγνωστικῆς δυνάμεως τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. Ὁ χαρακτηρ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ εὐκρινέστατα προκύπτει καὶ ἐξ αὐτῆς ἔτι τῆς παραθέσεως των περὶ ἐλληνικῆς ποιήσεως

εὐρυτάτων ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ὁ κ. Πολυλάς προσθεύει ἐν τῇ περὶ Σολωμοῦ μελέτῃ, καὶ τῆς περὶ ποιήσεως πάλιν στενῆς καὶ ἐκ των προτέρων διαγραφομένης γνώμης, τὴν ὅποιαν ἐκθέτει ὁ πολυμαθὴς Ζαμπέλιος ἐν τῷ πολυκρότῳ αὐτοῦ βιβλιαρίῳ «Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις τραγοῦδῶ». Καὶ τὸ πνεῦμα τοῦτο, ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἀναπλαστικῆς ἐργασίας του, διατελεῖ εἰς ἀδιάκοπον ζετύλιγμα ἀπὸ των ἀπλουστέρων πρὸς τὰ σοφώτερα, ἀπὸ των χαμηλοτέρων πρὸς τὰ ὑψηλότερα, καθὼς ἀρμύζει εἰς τὴν δημιουργικὴν φύσιν του. Εἰς τὰς φιλολογίας των ἐθνῶν πλεῖστα τοιαῦτα παραδείγματα ὑπάρχουσι τοιαύτης βαθμιαίας ἀνυψώσεως· δὲν εἶνε ὀλίγοι οἱ ποιηταί, καὶ μεγάλοι ποιηταί, των ὁποίων ἡ μεγαλοφυΐα δὲν ἀνέλαμψεν ἔξαρνα καὶ διὰ μιᾶς πάντοτε, ὡς ἡ ἀρχαία θεά. Οἱ κριτικοὶ σημειοῦσι τὰς οὐσιώδεις καὶ κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ μορφὴν ἀντιθέσεις, αἵτινες διακρίνουσι τοῦ Σαίξπηρ τὰ νεανικὰ ἀπὸ τὰ τῆς ὥριμου ἡλικίας ἔργα, π. χ. τὸν «Τίτον Ἀνδρόνικον» ἀπὸ τὴν «Τρικυμίαν», τοῦ Οὐγκώ τὰς «Πρώτας Ῥῥᾶς» ἀπὸ τὴν «Παράδοσιν των Αἰώνων». Ποία διαφορὰ μεταξὺ των στίχων τοῦ «Ὑμνου εἰς τὸν Μπάγρον» καὶ των στίχων των «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων» τοῦ Σολωμοῦ! Σχεδὸν δὲ ἀνάλογος τῆς χρονικῆς εἶνε καὶ ἡ γλωσσικὴ ἀπόστασις τῆς «Τρικυμίας», τοῦ πρώτου μεταφραστικοῦ ἔργου τοῦ κ. Πολυλά, ἀπὸ τὸν «Ἀμλέτον» του. Καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἐργασία τοιαύτη ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν διεξήχθη καὶ διεξάγεται μετ' ἐρὰν γαλήνην καλλιτέχνου, μετ' ἀδιαφορίαν πρὸς τὸν συρμόν, μετ' ἀκαταφόρησιν τῆς προλήψεως, μετ' ἀβυσθίαν πίστιν εἰς τὸ ἰδανικόν καὶ πλήρη πεποίθησιν εἰς τὸ μέλλον· ἐργασία σχεδὸν ἐπαναστατικὴ κατὰ τοῦ κρατοῦ τοῦ συστήματος, ἡ ὁποία ἄπαξ ἔτι περιφανῶς διαψεύδει τὴν θεωρίαν, — ἐνόσω αὕτη τίθεται ὡς ἀπόλυτος νόμος — τῆς ἐπιδράσεως τοῦ πλήθους ἐπὶ τοῦ δημιουργοῦντος νοῦ, καὶ καθιεροῖ παρ' αὐτὴν, ὡς ἀλήθειαν ἀνἀμφισβήτητον, καὶ τὴν ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς τὸ περιέχον διαμόρφωσιν τῆς φιλολογικῆς ιδιοφυΐας. Ἄν δὲ πρὸς τοῦτοις λάθωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ ὁποία τις ἡθικὴ δυνάμις ἀπαιτεῖται πρὸς διεξαγωγὴν τοιαύτης ἐργασίας, ἥτις προσκρούουσα κατὰ των πεπερασμένων ὁρίων τῆς κοινῆς ἀντιλήψεως, ὑπόκειται εἰς παντοειδεῖς παραγνώσεις καὶ παρεξηγήσεις, καὶ ἐνθυμηθῶμεν τίνα ὀρισμὸν ἔδωκε τῆς ἀρετῆς σοφὸς τις, ὁρίσας αὐτὴν ὡς «θυσίαν τοῦ ἁμέσου καὶ παροδικοῦ συμφέροντος εἰς τὸ ἀνώτερον καὶ διαρκὲς συμφέρον τοῦ ἐν ἡμῖν ἡθικοῦ ὄντος»· μεταφέροντες δὲ τὸν ὀρισμὸν τοῦτον ἀπὸ τῆς ἡθικῆς εἰς τὴν φιλολογίαν, εὐρίσκομεν ὅτι ὁ κ. Πολυλάς ἐν τῷ φιλολογικῷ αὐτοῦ ἔργῳ παρίσταται ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν θεράπων τῆς ἀρετῆς.

Ἄλλ' ἐνῷ τοιοιτοτρόπως ἤδη ἐξαίρω τὸ ἔργον τοῦ κ. Πολυλά, ἀνελικρινῆς θὰ ἦμην, ἂν δὲν ὠμολόγουν ὅτι ἀτελῆ ἰδέαν τῆς σημασίας τοῦ θὰ εἶχα, καὶ κατὰ μέγα μέρος θὰ παρεγνώριζα τὸν χαρακτῆρα του, ἂν δὲν ἀνεγίνωσκα τὰς «Κριτικὰς Παρατηρήσεις περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀμλέτου», τὰς ὁποίας ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσε προσφάτως ὁ ἐν Κερκύρα λόγιος κ. Γεώργιος Καλοσγούρος. Ἐκ τοῦ τίτλου τούτου ἀνεπαρκῆ ὅλως ἰδέαν λαμβάνομεν τῆς κριτικῆς τοῦ κ. Καλοσγούρου, ἡ ὁποία μακρὰν τοῦ νὰ περιορίζεται εἰς παρατηρήσεις περὶ τοῦ «Ἀμλέτου», τὸνναντίον ἐγγίζει πάντα σχεδὸν τὰ κρατοῦντα παρ' ἡμῖν φιλολογικὰ, καλογολικὰ καὶ γλωσσολογικὰ ζητήματα, καὶ νέα ζητήματα γενεῶν, οὐχὶ διὰ τὰ κατὰδικάσῃ ἢ τὰ ἐγκωμιάσῃ, ἀλλὰ διὰ τὰ διαφωτίσῃ πάντα ταῦτα, καὶ εἶνε βαθύφρων καὶ ἀφ' ὕψους ἐπισκόπησις, μετὰ πολλῆς ὀξυδερκείας καὶ περισσῆς ἀπαθείας, τῆς συγχρόνου πνευματικῆς καταστάσεως ἐν Ἑλλάδι. Τοιαύτη δὲ οὕσα, δεικνύει πρὸς τούτοις τὸ μέτρον, εἰς ὃ διὰ τοῦ νόμου τῆς ἐξελέξεως ἀνυψώθη ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἡ κριτικὴ ἐπιστήμη, καὶ ὁποῖον εἶνε καὶ πρέπει νὰ εἶνε πράγματι τὸ ἔργον τοῦ κριτικοῦ. Παρῆλθεν ἡ μακαρία ἐποχὴ, καθ' ἣν οἱ Ζωῖλοι καὶ οἱ Θεόδωροι ἔμαστιγον ἢ ἀνεκέρυττον ὡς γέμοντα σολοικισμῶν τὸν Ὀμηρον, βάρβαρον καὶ ἀκαλαίσθητον τὸν Σαίξπηρ, ἀκαταλήπτων φράσεων συσσωρευτὴν τὸν Σατωβριάνδον, καὶ ἐξ ἀμαθείας χυδαίοντα τὸν Σολωμόν, μόνον δ' ἐν Ἑλλάδι οὗτοι μᾶς ἀπειλοῦσιν ἔτι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν διὰ φασματωδῶν ἐμφανίσεων. Παρῆλθεν ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν ὁ τὸν κριτικὸν ἐπαγγελλόμενος ἐστήριζε τὸν ἑνα πόδα ἐπὶ ἀπηρχαιωμένων τινῶν κανόνων, τὸν ἕτερον ἐπὶ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ αὐθιρεσίας, καὶ ἐσκόρπιζε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὰ δόγματά του· τοῦτο εἶνε ὑγιές, τοῦτο νοσηρὸν· τοῦτο διαυγές, ἐκεῖνο σκοτεινόν· τοῦτο ἐλληνικόν, ἐκεῖνο ἀνθελληνικόν, τοῦτο κανονικόν, ἐκεῖνο παρὰ τοὺς κανόνας! Τοιαῦται ἀποφάνσεις, καὶ ὀρθῶς ἂν γίνωνται, θεωροῦνται σήμερον ὡς δευτερεῖον τι καὶ ἐπουσιῶδες. Ἡ κυρία καὶ σημαντικὴ ὑποχρέωσις τοῦ κριτικοῦ εἶνε ἡ διάγνωσις, ἡ πλήρης καὶ βαθεῖα, τοῦ ποσοῦ τῆς καλαισθητικῆς καὶ ψυχολογικῆς ἀληθείας, ἡ ὁποία λανθάνει ἐντὸς πάντων τούτων τῶν ἀντιθέτων καὶ ἀντιμαχομένων στοιχείων τοῦ καλοῦ, ἡ ἐκ τῆς διαγνώσεως ταύτης διαφώτισις τοῦ παρόντος καὶ προπαρασκευὴ τοῦ μέλλοντος. Ἡ κριτικὴ τοῦ κ. Καλοσγούρου, ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ νεωτέρου ἐλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐξεγερμένης αὐτοσυνειδησίας του πληροῖ κατὰ πάντα τὴν ἀπαραίτητον τοῦτον ὅρον, ἄνευ τοῦ ὁποίου πᾶσα τοιαύτη ἐργασία, ὅσῃν καὶ ἂν ἐπιδεικνύῃ πολυγωνσίαν ἐν τοῖς κατέκαστα, εὐκόλως ἐκτρέπεται εἰς σχολα-

στικότητα. Ὡς διατρίβουσα δὲ κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἔργου τοῦ κ. Πολυλά, ἐκπληροῖ τὴν εὐγενεστάτην ἀποστολὴν τῆς συγχρόνου κριτικῆς ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν κατὰδειξιν τῶν, φυσικώτατα, παραγλωρίζομένων ἀρετῶν τῶν πρωτοτύπων, βαθυφρόνων καὶ ἐπομένων· δυσνοήτων συγγραφέων. Ἡ κριτικὴ τοῦ Καλοσγούρου ἔπραξεν ὑπὲρ τοῦ κ. Πολυλά ὅ,τι ἔπραξεν αὐτὸς διὰ τὸν Σολωμόν. Ἄλλ' ἐκτείνεται ἐπὶ εὐρυτέρων βάσεων· καὶ ἐγράφη εἰς καθαρύουσαν αὐστηρῶς διατεταγμένην καὶ ἀποτελοῦσαν οὕτω περιεργωτάτην ἀντίθεσιν, ἀντίφασιν μᾶλλον, μετὰ τοῦ λεκτικοῦ καὶ τοῦ πραγματικοῦ· ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο ἴσως εἶνε προωρισμένη νὰ ἐπιδράσῃ τοῦ κοινοῦ φρονήματος καὶ νὰ φέρῃ ἀποτέλεσμα ὁποῖον δὲν ἔφερον ἡ περὶ Σολωμοῦ μελέτη. Καθόσον δὲν πρέπει νὰ λησμονώμεν ὅτι ἂν αἱ κατὰ τῆς δημοτικῆς ἀντιπάθειαι τῶν φιλολογούντων ἡλαττώθησαν βαθμυδὸν κατὰ πολὺ, μέχρι τοῦ νὰ διαβλέπωμεν μακρόθεν λευκαίζουσιν τὴν αὐγὴν νέας περιόδου τῶν νεολληνικῶν γραμμῶν, τὸ πρὸς τὴν καθαρύουσαν σέβας τῶν πολλῶν διατηρεῖται σχεδὸν ἀμείωτον· καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονώμεν ὅτι τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν ἐξῆγειρε παρὰ πολλοῖς τὸ «Ταξίδι» καὶ αἱ γλωσσολογικαὶ θεωρίαι τοῦ κ. Ψυχάρη, προσεκάλεσε, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ὅχι τόσον ἡ ἐξηκριβωμένη ἔρευνα τοῦ πραγματικοῦ ὁμοῦ καὶ λεκτικοῦ στοιχείου τῶν, ἀλλὰ μόνον ἡ ἐν τῷ συνόλῳ καὶ μακρόθεν ἔκφυσις καὶ κατὰ πρόβληψιν ἀπόκρουσις τῆς αἰρετικῆς μορφῆς τῶν, πᾶντα διὰ τὸ ὅποῖον ἡ ἐπισταμένη ἀνάγκη δὲν εἶνε τι ἀπαρτίτητον. Καὶ ἡ γλώσσα, τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθη ὁ κ. Καλοσγούρος, νομίζω ὅτι ἐξελέχθη μετὰ στρατηγικῆς δεξιότητος, διὰ τὰ προκαλέσῃ ἐν ἀρχῇ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἀντιπάλου, ὑφισταμένου τὸ θέλγητρον τῆς καλλιπερίας, ὡς οὗτος τὴν ἐννοεῖ, καὶ ἀνυπόπτου χωροῦντος μέχρις οὗτο ἐμπέσῃ εἰς τὴν στηθεῖσαν ἐναντίον του γλωσσοπαιγίδα· ἀλλὰ λίαν ἀργὰ ἐννοεῖ τὸ σφάλμα του, πᾶσα διέξοδος εἶνε ἀδύνατος, καὶ ἀναγκάζεται ἐκεῖ νὰ ὑποστῇ μέχρι τέλους τὸ μαρτύριον ἀσεβειστάτων ἰδεῶν, παραμυθούμενος ὑπὸ τῆς εὐτεβοῦς γλώσσης, ἐν τῇ ὁποίᾳ αὐταὶ ἐκτίθενται. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ γλώσσα τοῦ κ. Καλοσγούρου δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς εὐγλωττος ἀπάντησις καὶ εἰς τὸ ἐπιχείρημα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονται νὰ ἐξηγήσωσι τὸν πρὸς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν ἔρωτα ὡς ἀποτέλεσμα ἀμελετησίας καὶ ἀμαθείας ἀνθρώπων ἀγνοούντων καὶ καταφρονούντων τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ἐντελῶς δὲ ἀδυνάτων νὰ συγγράψωσιν εἰς καθαρύουσαν παιδαριώδης κατηγορίαν, τὴν ὁποίαν θλιβόμεθα λέγοντες ὅτι διετύπωσε πρό τινος χρόνου, τίς οἶδεν ἐκ τίνος παρεξηγήσεως, καὶ ἔξοχον δημο-

σιογραφικὴν φύλλον, ἡ «Νέα Ἡμέρα» τῆς Τερ-
γέστης.

Διανοητικὴ ἀπόλαυσις εἶνε ἡ ἀνάγνωσις τῶν
«Κριτικῶν Παρατηρήσεων». Ὡς τὴν μετα-
φραστικὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Πολυλά, οὕτω καὶ
τὴν κριτικὴν τοῦ κ. Καλοσγούρου διακρίνει
συγκρατᾶσαι καὶ συμπάθεια πρὸς τὸ παρόν, θεο-
μὴ δ' ἐλπίς καὶ μεγάλῃ πίστις εἰς τὸ μέλ-
λον. «Γλῶσσαν τοῦ μέλλοντος» ὁ κ. Καλοσγού-
ρος ἀποκαλεῖ τὴν γλῶσσαν, ἣν μετεχειρίσθη ὁ
Πολυλάς, σοφῶς δ' ὀρίζει ταύτην — παρὰ τὰ
μειδιᾶματα, τὰ ὅποια ὥς ἐχουν πρόχειρα οἱ φι-
λοσκόμμονες, — ὡς τὴν «ἀληθὴ ἐθνικὴν γλῶσσαν»,
ἥτις οὐ μόνον δὲν ἀποκλείει τὸ ἐνεστώδες, ἀλλὰ
μάλιστα εἶνε ἡ ἀλήθεια τούτου, καὶ ὡς τοιαύτη
ἀξία νὰ ἐπιζήσῃ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Κατὰ ταύ-
την τὴν ἔννοιαν «πάντες οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς
ἔγραψαν ἢ ἐπεζήτησαν τὴν γλῶσσαν τοῦ μέλ-
λοντος ἀναπτύσσοντες τὸ δυνάμει ὑπάρχον καὶ
συμπληροῦντες αὐτό, ἔτι δ' ἀποκλείοντες ὅτι ὁ
πεφωτισμένος αὐτῶν ὀφθαλμὸς ἔβλεπεν ἤδη πε-
σὸν ἢ προωρισμένον νὰ πέσῃ». Καὶ κατωτέρω
ἀπαντῶν πρὸς τοὺς ἀπαισιοδόξους, τοὺς ἐν ἀπελ-
πισίᾳ καὶ μετ' ἀλγεινοῦ προαισθήματος ἀπορρι-
νομένους ὅτι ἡ Ἑλλάς ποτὲ δὲν θὰ ἔχῃ γλῶσ-
σαν, χαρακτηρίζει τὴν τοιαύτην ἀπιστίαν, συν-
τασσόμενος καὶ κατὰ τοῦτο τῷ κ. Πολυλά, ὡς
ἀπιστίαν εἰς αὐτὸ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος·
καὶ νομίζει ὅτι «ἡ φύσις, καίτοι ἐκτροχισθεῖσα,
θέλει φθάσει βαθμηδὸν εἰς παραγωγὴν — ση-
μειωτέον ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ πεζοῦ λόγου —
νέου τύπου ἐπίσης φυσικοῦ καὶ βεβαίως πλουσιω-
τέρου τοῦ πρώτου». Ἀλλὰ μετὰ πόσης ἀκρι-
βείας χαρακτηρίζει ἐν τοῖς καθέκαστα τὴν με-
ταφραστικὴν ἐργασίαν καὶ διαφωτίζει τὰς φιλο-
λογικὰς δοξασίας τοῦ κ. Πολυλά! Ἀρκεῖ ἀπλῆ
τις περίληψις τούτων. — Ὁ συγγραφεὺς ἀξιοῖ νὰ
συντελέσῃ εἰς ἀνύψωσιν τῆς λαλουμένης εἰς ἡν
θέσιν διὰ πολυχρονίου διαμορφωτικῆς ἐργασίας
ἀνεβιβάσθησαν αἱ γλῶσσαι τῶν ἀρχαίων καὶ
νεωτέρων ἐθνῶν. Καὶ ὁ πεζὸς λόγος αὐτοῦ οὐ-
σιωδῶς διαφέρει τοῦ κοινῶς παραδεδεμένου.
Στηρίζεται οὐχὶ ἐπὶ ἑξέως, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς τῆς
ἀναλλοιώτου βάσεως τῆς περὶ διαμορφώσεως τῶν
γλωσσῶν θεωρίας, «ἥς ἡμεῖς ἀπὸ πλείστου ἀπέ-
στημεν ἐπὶ καταστολῇ τῆς δημιουργικῆς δυνά-
μεως τῆς ἑλληνικῆς φαντασίας». Ἀποδέχεται
ὡς ὄργανον τῆς ἐκδηλώσεως τῶν ποιητικῶν νοη-
μάτων τὴν δημοτικὴν, ἀλλὰ φιλολογικῶς δια-
μορφωμένην καὶ ἀνυψωμένην εἰς θέσιν πολὺ ἀ-
νωτέραν τῆς δημώδους ἐκφράσεως τῶν αἰσθημά-
των. Μόνος ὁπαδὸς τῆς ὑπὸ τοῦ Σολωμοῦ ὑπο-
δειχθείσης νέας ὁδοῦ, ἐζήτησεν ἀνωτέραν καὶ
σοφωτέραν μορφήν, τὴν ὅποιαν αὕτη ἡ ἔμπνευ-
σις παρέστησεν εἰς τὸ πνεῦμά του, καὶ ὡς με-
ταφραστὴς σοφῶν ἀριστοτεχνημάτων, μίαν ἀ-

κολουθῶν τάσιν, ἀλλὰ μὲ διαφορὰς τινὰς περὶ
τὴν μορφήν, ἤγαγε τὸ σύστημα εἰς τὰς ἐσχά-
τας συνεπειάς. Ἡ μετάφρασις τῆς «Τρικυμίας»
εἶνε ἡ πρώτη τάσις εἰς πλαστικὴν διαμόρφωσιν
τῆς γλώσσης, ὀλιγώτερον αὐστηρῶς ἐκτελουμένη
ἐν σχέσει πρὸς τὰς μεταγενεστέρους ἐργασίας. Ἐν
δὲ τῇ μετάφρασει τῆς Ὀδυσσεΐας ἡ τέχνη κρύ-
πτεται ὑπὸ τὴν φύσιν, ἐντέχνως συμπλέκονται
οἱ στίχοι, ἀδιακόπως ποικίλλεται ἡ ἁρμονία τῶν,
καὶ ἀνεπικισθήτως τελεῖται ἡ μετάφρασις ἀπὸ τῆς
ἀνωτέρας ἐκφράσεως εἰς τὴν δημοτικωτάτην ἀ-
φέλειαν, καὶ τἀνάπαλιν. Πλάττονται νέαι λέ-
ξεις καὶ δι' ἐκλεκτῶν ἐπινοημάτων ζωηρότερον
ἐκδηλοῦται τὸ ὑψηλὸν νόημα τῆς ποιήσεως· τὰ
δ' ἐνθυμίζοντα τὴν καθαρὰν δημοτικὴν ποιήσιν
στοιχεῖα, ὡς καὶ παρὰ τῷ Σολωμῷ, δὲν ἀναφαί-
νονται ὅποια ἦσαν ἐν τῇ μεμονωμένῃ τῶν ἐμφα-
νίσει. Τῆς μεταθέσεως καὶ ὑπερθάσεως, τῶν σπου-
δαιοτάτων τούτων μέσων τῆς Τέχνης πρὸς ἀνύψω-
σιν τοῦ ποιητικοῦ λόγου, γίνεται ἐπιτηδεῖα χρῆ-
σις, ἀκόμη καὶ ἡ ὁμοιοκαταληξία ποῦ καὶ ποῦ
ἐμφανίζεται αἴρουσα εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν
σφαῖραν τῶν νεωτέρων. Ἡ ζωτικὴ τῆς λαλου-
μένης δυνάμεις εἶνε ἱκανὴ νὰ συγχωνεύσῃ ἐν αὐτῇ
στοιχεῖα πολυειδῆ, ὅποια τὰ δημοτικὰ ἔσμητα,
τὸ ἀνατολικώτατον αἶσθημα τῆς Κρητικῆς ποιή-
σεως, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου ἢ μεγαλοπρέ-
πειαι, τὸ σεμνὸν καὶ διαφανὲς κάλλος τῆς ἀρ-
χαϊότητος, καὶ πρὸς τοῦτοις λέξεις τοῦ λαλοῦν-
τος λαοῦ, λέξεις λησμονηθεῖσαι ἐκ τῶν μνημείων
τῆς γλώσσης, λέξεις καὶ φράσεις μεστὰι ποιή-
σεως, καὶ τὰ στοιχεῖα ταῦτα συγχωνεύουσα εἰς
ἐνότητα, διὰ τοιαύτης συνθέσεως, πρὸς ἣν ἀπαι-
τεῖται ἀνάλογος πλαστικὴ δυνάμις, ἀνέρχεται
εἰς τὸ πρέπον ὕψος.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν προτερημάτων, καὶ τὰ ἐν τῇ
μετάφρασει τῆς Ὀδυσσεΐας ἀπαντῶμενα ἑλαττώ-
ματα, ὅποια ἢ ὑπερθάσις τῶν ὁρίων τῆς φυσι-
κότητος, ἢ πρὸς τὸ κείμενον ὑπερβολικὴ πιστό-
της, ἢ μήπω τελείως ὠριμάσασα σκέψις περὶ
τοῦ τρόπου καὶ τοῦ μέτρου τῆς συναφῆς τῶν
διαρρῶν στοιχείων τῆς ἐργασίας, (προσθέτομεν
δὲ ἡμεῖς καὶ τὸ ὑπόψυχρον ἐνίοτε τῆς πεποιημέ-
νης λέξεως, μὴ ἀποτεينوμένης εὐθὺς πρὸς τὴν
καρδίαν, ἀλλὰ μετὰ σκέψιν μόνον δυναμένης νὰ
ἐπιβληθῇ εἰς τὴν διάνοιαν) καὶ αὐτὰ πηγάζουσιν
ἐκ τῆς τάσεως τοῦ συγγραφῆως πρὸς ἀνύψωσιν
τοῦ λόγου, καὶ διὰ τοῦτο ἔχουσι τὴν ρίζαν τῶν
εἰς σημαντικὴν ἀρετὴν. Τὰ ἑλαττώματα ταῦτα
ἀποδεικνύουσι τοὺς κινδύνους, εἰς οὓς εὐρίσκονται
οἱ πρῶτοι ἐπιχειροῦντες τὸ δυσκολώτατον ἔργον
τῆς γλωσσικῆς διαμορφώσεως, καὶ δὲν εἶνε ἀναγ-
καῖον ἀποτέλεσμα ἐσφαλμένου συστήματος, ἀλλὰ
πταίσμα ὑποκειμενικὸν τοῦ συγγραφῆως, μὴ κατορ-
θώσαντος νὰ καταστήσῃ τελείως ἀντικειμενικὴν
τὴν ἰδέαν του. (Ἡ περὶ τούτων κρίσις τοῦ κ. Καλο-

σγούρου μᾶς ἐνθυμίζει τὴν μέθοδον τῆς συγχρόνου ἐν Γαλλίᾳ ψυχολογικῆς κριτικῆς, καθ' ἣν δὲν εἶνε ὁρθὸν νὰ καταδικάζῃ τις τὰς ἁλλείψεις τοῦ συγγραφέως τοῦ ὁποίου ἀποθαυμάζει τὰς ἀρετάς, καθόσον στενότητος ὑπάρχει σύνδεσμος μεταξὺ ἀμφοτέρων, ἀποτελῶν τὰς ἁλλείψεις ἀναπόδραστον συνέπειαν τῶν ἀρετῶν).

Ἡ μετὰφρασις τῆς Ἰλιάδος, τῆς ὁποίας μία μόνον ραψωδία μέχρις ὥρας ἐδημοσιεύθη, εἶνε πρόοδος προφανής, καθότι ἐν αὐτῇ ἐξευρέθη τὸ ἀληθὲς μέτρον τῆς συγχράσεως τῶν συγχωνευομένων στοιχείων, χωρὶς νὰ προσβάλλεται τὸ αἶσθημα τῆς ἀναλογίας. Καὶ τέλος ἐν τῇ μετὰφράσει τοῦ «Ἀμλέτου» ἡ γλῶσσα τοῦ δράματος, διὰ τῆς ὁποίας ἀνυψοῦται τὸ κοινὸν διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν λέξεων, ἐπιτηδεύει πλοκῆς τῆς συντάξεως, τεχνικῶν μεταθέσεων λέξεων, ἄλλοτε ἀναπολοῦσα τὴν γλῶσσαν τοῦ ἔπους, ἄλλοτε τὴν τοῦ μέλους, κρᾶμα θαυμασιώτατον, ἐὰν ἐκτελῇται ὡς δεῖ, διὰ τῆς χρήσεως τοῦ δεκατρισυλλάβου στίχου, ὅστις, ἀφ' ἑκῆς, τὸ πρῶτον ἀνυψοῦται ἐν τῷ «Ἀμλέτῳ» μεγαλοπρεπῆς ὡς ἐπικός, ἀλλ' ἄκαμπτος, ποιητικὸς εἰς τονισμούς, τομὰς καὶ διαιρέσεις, ἡ γλῶσσα τοῦ δράματος προσλαμβάνει τὸν κατάλληλον τύπον, καὶ πολλὴν ἀνάλογίαν ἔχει πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τραγικῶν. — Ταῦτα πάντα προσεπικυροῦνται διὰ παραδειγματῶν εἰλημμένων ἐκ πάντων τῶν μετὰφράσεων, ἀδύνατον δὲ νὰ μὴ ὑποστῇ τις τὸ θέλημα τῶν γλυκυτάτων τινῶν στίχων τῆς Ὀδυσσεΐας, τοῦ λαμπρῶς ἀποδοθέντος ἀποχαιρετισμοῦ τοῦ Ἑκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης, καὶ τῶν ῥυθμικωτάτων καὶ γεμάτων ἀπὸ κινήσειν καὶ ζωὴν δεκατρισυλλάβων τοῦ «Ἀμλέτου», οἵτινες ὅμως ἐνοχλοῦσι τὰ ὧτα τῶν συνειθισμένων εἰς τὰ ὀρχηστικά καὶ ὁμοειδῆ μέτρα, ὡς γερμανικαί τινες συμφωνίαι τοὺς διεφθαρμένους ἀπὸ τὰς μελωδίαις τῶν γαλλικῶν κωμειδουλίων, ἀδύνατον δὲ νὰ μὴ ἀποθυμάσῃ — ὁ τρέφων, ἐννοεῖται, τὴν αἴσθησιν τοῦ ῥυθμοῦ — τὴν περιγραφὴν λ.χ. τοῦ θανάτου τῆς Ὀφελίας, καὶ νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἐξευρέθη ὁ στίχος τοῦ νεωτέρου δράματος.

Περὶ τὸν ἥλιον τοῦ κ. Πολυλά πάντες σχεδὸν οἱ πλανῆται τῆς ἡμετέρας φιλολογίας γοργῶς ἐμφανίζονται, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων μέχρι τῶν νεωτέρων, καὶ περὶ πάντων ὁ κ. Καλοσγούρος, ἄλλοτε διεξοδικώτερον, ἄλλοτε ἐν παρόδῳ, ἔχει ἐτοιμὸν νέον τινὰ καὶ βαθὺν χαρακτηρισμόν. Λαλῶν περὶ τοῦ κ. Φυχᾶρη, ἀναγνωρίζει τὸ σεβαστὸν καὶ ἀναγκαστὸν τῶν γλωσσολογικῶν αὐτοῦ θεωριῶν, ἀλλ' ἀποκρούει τὴν γνώμην, καθ' ἣν τὰ ἐκ τῶν θεωριῶν τούτων ἐξαγόμενα δύνανται νὰ ἔχωσιν ἀπόλυτον κύρος ἐπὶ τῆς φιλολογικῆς διαμορφώσεως τῆς γλώσσης (1). Τὴν μεγάλην ποιητικὴν Συχο-

λὴν, ἥτις ἀπὸ τοῦ Σολωμοῦ μέχρι Βιζυνηνοῦ, Δροσίνης καὶ λοιπῶν, δι' ἔργων καθαρῶς δημοτικῶν, κατάρθωσε νὰ ἀντιδράσῃ «πρὸς τὴν κενὴν ἀληθοῦς αἰσθήματος ἐνέργειαν τῶν καθαρωνόντων», καὶ κατάρθωσε ν' ἀποδιώξῃ τὴν καθαρῆς ἀνὰ τῆς ἐπικρατείας τῆς ποιήσεως, θεωρεῖ ἄξιαν τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, ἂν καὶ ἐν γένει μέμφεται τοὺς εἰς ταύτην ἀνήκοντας, ὡς ἐκ προλήψεως ἀποκλείοντας τὴν ἰδέαν τῆς πλήρους ἀναπτύξεως τῆς δημοτικῆς καὶ περιορίζοντας τὴν ποιήσιν, συνεπῶς δὲ καὶ τὴν πεζογραφίαν, εἰς τὸν καθαρῶς δημοτικὸν κύκλον. Τὴν ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν τῶν Διοσκορίων τῆς Τεργεστιάδας Σχολῆς, τῶν σοφῶν Θερεϊανοῦ καὶ Λειβαδᾶ, χαρακτηρίζει ὡς καθιερώσασαν, λογικώτερον ἄλλων, τὸ σύστημα τῆς καθαρωνούσης καὶ καταδείξασαν «τί δύναται ἡ καθαρῆς ἀνὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς νοουμένη, καὶ τί οὔτε δύναται οὔτε θέλει ποτὲ δυνηθῇ, καὶ ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶνε κύκλος πολὺ τοῦ πρώτου εὐρύτερος». Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ οἱ τὴν μέστην ὁδὸν τέμνοντες ἐν τῇ καθαρωνούσῃ, ὡς ὁ Βερναρδάκης. Οὐτὸν διορῶσι μάλλον τῶν πρώτων τὴν ἀνάγκην νὰ μὴ ἀφίσταται τοσούτον τῆς κοινωνίας ἡ γλῶσσα. Ὁ σχετικὸς καὶ αἰσθητικὸς χαρακτὴρ τῶν κάλλιον γραφόντων ἐκ τούτων συνίσταται ἐν γένει ὅτι πλησιάζει μᾶλλον εἰς τὴν νεωτέραν ζωὴν. Ἀλλ' ἡ κυριωτάτη αὐτῶν ἁλλείψις εἶνε ἡ ἁλλείψις συστήματος, καὶ ἡ ἄνευ προδιαγεγραμμένου σχεδίου καὶ ἄνευ κανόνων σύνθεσις. Ἀλλὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν προσώπων πολὺ μᾶλλον ἀψιλεστέρη εἶνε ἡ ἐρμηνεία τῶν πραγμάτων ἐν ταῖς «Κριτικαῖς Παρατηρήσεσι» καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἄφθογος συγκομιδὴ σημαντικωτάτων ἰδεῶν. Θὰ κατεγράμην τοῦ στενοῦ χώρου τῆς «Ἑστίας» ἂν ἐπεχείρουον ν' ἀπαριθμήσω τὸν πλοῦτον αὐτῶν καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν δυσεξαλείπτους ἐτυμώσεις. Ἀλλὰ πῶς νὰ μὴ παραθέτω ὁλόκληρον τὴν περίοδον, ἥτις ἀκολουθεῖ εἰς τὴν παράθεσιν τῶν θαυμασιῶς ἀποκαλυπτικῶν ἐκείνων στίχων τοῦ Carmen Seculare τοῦ Σολωμοῦ, ὡς ἀπάντησις εἰς ἀτυχεῖς καὶ παρακαίρους πλέον περὶ

θιασώταις τῆς δημοτικῆς, ὡς πρὸς τὸν προσφωρότερον τρόπον τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς, θέλουσιν ἐκτεθῇ λεπτομερέστερον κἄπως ἐν τῇ περὶ τοῦ ἔργου τοῦ κ. Φυχᾶρη πραγματείᾳ, τὴν ὁποίαν θὰ δημοσιεύσωμεν προσεχῶς ἐν τῇ «Ἑστίᾳ». Ἐπίσης διὰ τὸν αὐτὸν λόγον παραλείπομεν νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα, ἂν καὶ λίαν ἐπίκαιρος θὰ ἦτο ἡ μνεία, προκειμένου περὶ μεταφραστοῦ τοῦ Σαίξπηρ, ἰδιαιτέρως τι περὶ τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν φίλου κ. Δημητρίου Βικέλα, οὗτινος οἱ ὄντως πρωτότυποι Στίχοι, τὰ ἄρξ' ἀπὸ Διηγήματος καὶ ἡ περισπούδαστος μεταφραστικὴ ἐργασία τῶν Σαίξπηρειων δραμμάτων, ὡς καὶ αἱ περὶ γλώσσης πλήρεις ὀρθοφροσύνης κρίσεις φρονούμεν, ὅτι μόνον ἐν ἰδιαιτέρᾳ μελέτῃ δύνανται ἠρμοδίως νὰ παρασταθῶσιν.

(1) Τὰ περὶ τοῦ διχασμοῦ τῶν γνώμων παρὰ τοῖς

ποιητικῆς γλώσσης θεωρίας, ἀπόπειρα ἀναζωογονήσεως τῶν ὁποίων προσφάτως ἔγεινεν ; « Ἐν τοῖς θαυμασίοις τούτοις στίχοις, λέγει ὁ Καλοσγοῦρος περὶ τῶν στίχων τοῦ Σολωμοῦ, παρίσταται συμπεπυκνωμένη οὕτως εἰπεῖν ἅπαντα ἡ ἐφαρμογὴ τῆς θεωρίας, καθ' ἣν ἡ θαυματουργὸς γλωσσοπλαστικὴ δύναμις ἀναβιδάζει τὴν γλῶσσαν ἀπὸ τῆς φυσικῆς καταστάσεως εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ πνεύματος. Γινώσκουμεν κάλλιστα ὅτι ἄνθρωποι διεστραμμένοι ἔχοντες τὸν νοῦν καὶ τὸ αἶσθημα ἐκ τῶν σχολαστικῶν προλήψεων, ἀναγινώσκοντες τούτους τοὺς στίχους, ἀνακράζουσι σχεδὸν θριαμβευτικῶς : ἡ γλῶσσα αὐτὴ δὲν εἶνε ἡ δημοτικὴ, μόνον γραμματικῶς εἶνε τοιαύτη καὶ νομίζουσιν ὅτι διατυποῦσιν οὕτω κατηγοριὰν καταρρίπτουσιν ἐκ θεμελίων τὴν θεωρίαν, ἥτις ἐγέννησε τὰ θαύματα ταῦτα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς Τέχνης. Βεβαίως ἡ γλῶσσα τῶν στίχων τούτων δὲν εἶνε δημοτικὴ, καθ' ἣν ἔννοιαν ὀνομάζεται οὕτως ἡ γλῶσσα τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος ἡ ἡ τῶν ἀπλουστέρων καὶ δημοτικωτέρων ἄσμάτων αὐτοῦ τοῦ Σολωμοῦ, ἀλλ' εἶνε δημοτικὴ μόνον καθ' ἣν ἔννοιαν δύναται οὕτω νὰ ὀνομασθῇ ἡ γλῶσσα τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Σαίχηρου, τοῦ Δάντου. Ὁ ποιητὴς εἰσδύσας βαθέως εἰς τὰς ὑπολινθάνουσας διὰ τὴν κοινὴν διάνοιαν δυνάμεις τῆς γλώσσης του, ἐκλέγων ταύτης τὸ καθαρώτατον ἄθος, ὑποτάσσει τὴν ὕλην εἰς ἀρμονίαν ἄγνωστον μέχρι τοῦδε· ἐν τῷ δικαίωματι, ὅπερ παρέχει αὐτῷ ἡ πνευματικὴ οὐσία, ἥς ἐμφορεῖται, εὐτόλμως ἀποδίδει εἰς λέξεις ἐκδοχάς, τὰς ὁποίας οὐδέποτε ἔσχον, πλαττεῖ φράσεις καὶ ὁμοίως συντάξεις, ὧν πρῶτον παρίσταται παρ' αὐτῷ ἡ γλῶσσα ἐπιδεκτικὴ, ἐπιχειρεῖ μεταθέσεις, ἀποκοπὰς, προτιμᾷ ἐνίοτε τύπους παλαιότερους, ἀνυψοὶ τέλος τὴν φράσιν διὰ λέξεων, αἰτινες ἢ ἀνήκουσιν εἰς φράσεις ἀρχαιοτέρας τῆς γλώσσης, ἢ ζῶσαι ἔτι ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ ἐξηγενίσθησαν ἤδη ὑπὸ προγενεστέρους καλλιεργείας, ἀλλὰ πάντα ταῦτα πράττει χωρὶς νὰ παρεκφυγῇ τὸν ζῶντα γραμματικὸν τύπον, χωρὶς ν' ἀπαρνηθῇ τὸ ὑπὸ τῆς φύσεως παρεχόμενον στοιχεῖον, καὶ θεωρῶν μάλιστα τοῦτο ἀπαραιτήτον ὅρον τῆς ἀληθοῦς ἐκδηλώσεως τῆς οὐσίας. Διὰ πάντων τούτων τῶν μέσων παράγεται κατασκευάσμα, ὅπερ εἶνε καὶ συγχρόνως δὲν εἶνε τὸ κοινὸν καθομιλημένον ἰδίωμα, ἢ εἶνε τοιοῦτον μόνον διὰ τοὺς μὴ εἰσδύοντας εἰς τὰ μυστήρια τῆς Τέχνης, ἢ μάλλον εἶνε αὐτοῦ τούτου τὸ ἄθος κτλ. κτλ. » Ἡ ἀνωτέρω ἐπιστημονικώτατα ἐκτεθειμένη θεωρία τῆς ποιητικῆς γλώσσης, καὶ ἂν εὐρεθῶσιν οἱ διστάζοντες νὰ ἀποδεχθῶσιν αὐτὴν ὡς ἐφαρμοζομένην ἐν τῇ ποιητικῇ ἐργασίᾳ τοῦ Σολωμοῦ, μήπως δὲν ἀποτελεῖ τὸ Σύμβολον Πίστews, συμφώνως πρὸς τὸ ὅποσον ὁ ἀληθὴς ποιητὴς ὀφείλει νὰ ῥυθμίζῃ

τὴν γλῶσσαν του, ἔχων ἀείποτε ὑπ' ὄψιν ὅτι « ἡ Τέχνη, δυνάμει αὐτῆς τῆς ἐννοίας τῆς, δὲν παραδίδεται εἰς τὴν συνήθειαν, εἰμὴ ἵνα μεταχειρισθῇ ταύτην ὡς μέσον καὶ κρύψῃ ἐν αὐτῇ τοὺς ὑψηλοτέρους σκοποὺς τῆς, ποιοῦσα δὲ τοῦτο ὡς δεῖ, ἀπατᾷ πολλὰκις ἡμᾶς λησμονοῦντας ὅτι ἔργον αὐτῆς δὲν εἶνε νὰ παραστήσῃ τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐκυτὴν ἐν τῇ φύσει ; » Ὡραῖος ὀρισμός, τὸν ὁποῖον πάλιν ὁ κ. Καλοσγοῦρος παρέχει εἰς ἡμᾶς ἐν τῇ ἀξιοθαυμάστῳ μελέτῃ αὐτοῦ, ἡ ὁποία συγκεντροῖ ἐν αὐτῇ τὰς ἀκτῖνας τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς πνευματικῆς Ἑλλάδος, καί, ὡς δὲν ἀμφιβάλλω, προωρίσθη νέον σταθμὸν κινήσεως νὰ σημειώσῃ ἐν τῇ συγχρόνῳ ποιητικῇ καὶ καθ' ὅλου φιλολογικῇ παραγωγῇ.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΑΓΟΥ

Ἦ π ο

ΑΝΔΡΕΟΥ ΔΩΡΗ

Συνέχεια, ἴδε σελ. 288

Ἡ Λεῖλὰ σιωπηλὴ καὶ ἄρχα ἐφαίνετο μελετῶσα σοβαρὸν τι καὶ ἀπορραϊστικόν.

— Αἰκατερίνη, εἶπε τέλος, δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀποκρύπτωμεν, πρέπει νὰ συνέβῃ δυστύχημά τι. Ὁ ἀδελφός σου δὲν θὰ σὲ ἄφινεν ἐκουσίως εἰς τόσην φρικτὴν ἀνησυχίαν. Εἰς περίστατιν τόσον σοβαρὰν νομίζω ὅτι ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ λάβω ἑκτακτα μέτρα. Ἐὰν πράττω κακῶς, εἶθε ὁ Μύθρας νὰ με συγχωρήσῃ. Ἀλλ' ἀφοῦ ὁ Γουέβρος κατέστρεψε τοὺς Φράγκους, ἀπόκειται εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Γουέβρου νὰ τοὺς σώσῃ.

— Τί ἐννοεῖς; ἀνέκραξεν ἡ Αἰκατερίνη τρέμουσα. ὦ ! ἐὰν γνωρίζῃς τίποτε, εἰπέ το. Ἄς ἀναχωρήσωμεν, ἄς μὴ διστάζωμεν ! Τί ἀναμένεις ;

— Μὴ μ' ἐρωτᾷς, εἶπεν ἡ Λεῖλὰ μετὰ τὴν γλυκεῖαν φωνὴν τῆς. Δὲν εἶμαι ἀκόμη βεβαία. Πρέπει νὰ ἐρευνήσω, νὰ μελετήσω... Λάβε ὑπομονὴν ἕως τὴν ἐσπέραν ταύτην. Ἄλλως τε δὲν δυνάμεθα ν' ἀναχωρήσωμεν, ἐὰν δὲν μᾶς προστατεύῃ τὸ σκότος.

Καὶ πορευθεῖσα εἰς τὸ σπουδαστήριον ἔλαβεν ἐκ τῶν σκευοθηκῶν πολλὰ ὀγκώδη βιβλία, τὰ ὁποῖα ἤρχισε νὰ ἐξετάζῃ μετὰ προσοχῆς, ἐν ᾧ ἡ Αἰκατερίνη τὴν παρηκολούθει μετ' ὀφθαλμοῦς λάμποντας ἐξ ἀνυπομονησίας.

— Τί παράδοξα ἐργαλεῖα ἔχετε ἐδῶ ! εἶπε παρατηροῦσα τὰ κερατοειδῆ ἀγγεῖα καὶ τὰ διυλιστήρια. Νομίζει τις ὅτι εἶνε σπουδαστήριον μάγου.

— Καὶ τοιοῦτον εἶνε... εἶπεν ἡ Λεῖλὰ καθημένη παρὰ τὴν μεγάλαν τράπεζαν. Ὁ πάππος